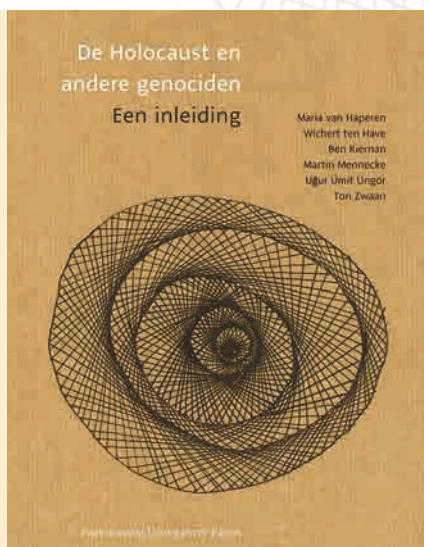

De mens is tot genocide in staat

'De Holocaust en andere genociden' nuttig voor onderwijs

Het boek *De Holocaust en andere genociden* belicht vijf grote genociden van de twintigste eeuw. Het is bedoeld voor docenten in het voortgezet onderwijs. Genocide is geen uniek fenomeen, goed onderwijs is daarom onontbeerlijk. Kleio-lezers krijgen het boekje gratis bij dit blad.

M. van Haperen,
W. ten Have,
B. Kierman,
M. Mennecke,
U. Üngör en
T. Zwaan,
*De Holocaust en
andere genociden.
Een inleiding*
(Amsterdam
University Press;
Amsterdam, 2012),
176 blz. € 14,50.

Eind september vond de jaarlijkse lezing van het NIOD over Holocaust en genocide plaats in de aula van de Universiteit van Amsterdam.¹ Voorafgaand aan de rede werden de eerste drie exemplaren van de bundel *De Holocaust en andere genociden* door Wichert ten Have aangeboden aan verschillende vertegenwoordigers uit de samenleving, onder wie Marjan de Groot-Reuvekamp in haar hoedanigheid als bestuurder van Euroclio. Alhoewel de bundel voor een groot lezerspubliek is geschreven, zijn docenten en docentenopleiders de primaire doelgroep. De Groot belooft de Engelstalige versie, *The Holocaust and other genocides, an introduction* op de jaarlijkse Euroclio conferentie in Erfurt (april 2013) te introduceren.

Ook Theo Mulder, directeur onderzoek van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) en Marcel Floor, hoofd van de afdeling Oorlogsgetroffenen en herinnering WOII (ministerie van VWS), als financier van de publicatie, ontvingen een exemplaar.

► Bob Moore, *Surviving the Holocaust, rescue in Nazi-occupied Western Europe* is vanaf eind 2012 bij het NIOD als boekje te verkrijgen.

Vijf genociden

De Holocaust en andere genociden geeft docenten een overzicht van vijf verschillende genociden die de afgelopen eeuw zijn gepleegd: de Holocaust, de Armeense genocide (1915), Cambodja (1975 – 1979), Rwanda (1994) en Joegoslavië (Srebrenica 1995). Een afsluitend hoofdstuk is gewijd aan de juridische implicaties van het begrip genocide. Het werk is niet direct bedoeld als lesmateriaal, maar meer om de vakkennis van docenten geschiedenis en maatschappijleer te verbreden en verdiepen. Naast het heldere taalgebruik en het prettige lettertype vallen de authentieke illustraties op. De - regelmatig aangrijpende - tekstbronnen staan overzichtelijk in een kader en kunnen zo in de les worden gebruikt. In de hoofdstukken worden de historische, politieke en economische omstandigheden geschetst van de daders, de omstanders en de slachtoffers en natuurlijk het verloop van de dramatische gebeurtenissen. Achter ieder hoofdstuk vind je een landkaart, een overzicht van de belangrijkste personen bij de betreffende volkerenmoord, een verklarende woordenlijst en een tijdlijn. Mijns inziens kunnen leerlingen in de bovenbouw - die bijvoorbeeld met een profielwerkstuk aan het werk zijn - het boekje ook goed gebruiken.

Wat is genocide?

In de bundel wordt ingegaan op wat er nu eigenlijk onder het begrip genocide, dat pas voor het eerst werd geïntroduceerd na de Tweede Wereldoorlog, wordt verstaan: *de vernietiging van een volk of etnische groep [...] een gecoördineerd plan met diverse acties die zijn gericht op de vernietiging van essentiële fundamenteën van het leven van nationale groepen, met als doel het uitroeien van deze groepen* (definitie Raphael Lemkin).

Volgens deze definitie valt bijvoorbeeld het gooien van een atoombom op Hiroshima,

waarbij zeker honderdduizend doden vielen en dat een door de Verenigde Staten gecoördineerde actie was, niet onder het begrip genocide. Want het doel was immers niet om het Japanse volk te vernietigen maar alleen om het uit te schakelen en tot overgave te dwingen. De Holocaust of Shoah is de meest afschrikwekkende genocide die we kennen vanwege de intensieve voorbereiding, de logistieke planning en het grootschalige fabrieksmatige karakter van de vergassing van de Joden. Vandaar dat het eerste hoofdstuk hierover gaat, terwijl de Armeense genocide waarbij tijdens de ineenstorting van het Ottomaanse Rijk naar schatting 1,2 miljoen Armeense christenen naar de Syrische woestijn werden gedeporteerd en vermoord natuurlijk veel ouder is. Rond Aleppo en Der el-Zor stierven velen van honger, ontbering en door massamoorden. Tegenwoordig sterven rond Aleppo overigens nog steeds veel mensen en mischien blijkt over enige tijd wel dat president Bashar al-Assad van Syrië zich ook schuldig maakt aan volkerenmoord.

Het wrede regime van Pol Pot in Cambodja waarbij Chinese, Vietnamese en andere minderheden werden vermoord, boeddhisten werden uitgeroeid, boeren de stedelingen zeer hard aanpakten en grote groepen mensen in het oosten van Cambodja door massamoorden aan hun einde kwamen, ligt iedereen nog vers in het geheugen. Uiteindelijk maakte het communistische Vietnam een einde aan het 'broederbewind' van de communistische Rode Khmer. Naar Vietnamese schatting zijn er ongeveer één miljoen Vietnamese Cambodjanen door de Rode Khmer vermoord.

In Rwanda werden in 1994 honderdduizenden Tutsi's door de Hutu's afgeslacht waarbij ook veel gematigde Hutu's werden vermoord. Dichter bij huis vond in 1995 het Nederlandse trauma plaats in Srebrenica waarbij het Bosnisch-Servische leger zeventien duizend moslimmannen executeerde in de enclave die onder bescherming stond van het Nederlandse VN-bataljon.

De vraag die niet in de bundel wordt beantwoord, is wat de overeenkomsten zijn tussen al die volkeren waarop genocide is gepleegd. Het is dan ook slechts als inleiding bedoeld. Overeenkomsten lijken er na lezing wel degelijk te zijn. Het zijn vaak minderheidsgroeperingen (joden, Armeniërs, Cambodjanen) die in een samenleving de handel in handen

hebben of een elite (Tutsi's, Cambodjanen) vertegenwoordigden die bestuurlijke functies bekleedden. Kortom, minderheden die op economisch gebied flink wat in de melk te brokkelen hadden totdat een eenvoudig geschoolde meerderheid (boeren, arbeiders) aan het moorden slaat. Dat lijkt te gebeuren op het moment dat deze meerderheidsgroeperingen het slecht krijgen in bijvoorbeeld tijden van economische crises of oorlog.

Onderwijs

Oud Kleio-redacteur Maria van Haperen werkt sinds 2005 als onderwijsspecialist bij het NIOD. Haar taak is om de wetenschappelijke kennis over genocide te vertalen naar het onderwijs. Meer basaal dan onderwijs over 'wat goed of fout is' in het handelen van mensen bestaat er niet. Ze heeft het gevoel dat ze op deze wijze intensief met geschiedenis bezig is en dat ze tevens midden in de werkelijkheid staat. 'Het is een fenomeen waarmee je leerlingen wakker schudt en *to the point* en intensief betreft bij wat er in de wereld gebeurt en mogelijk is.'

Volgens haar heeft de afgelopen jaren een kentering plaatsgevonden. 'Genocide was vooral onvoorstelbaar en mocht nooit meer gebeuren, zoals verwoord is de uitspraak 'Nooit meer Auschwitz'. Maar dat beperkte de vrijheid van het denken over genocide. Inmiddels heeft er een omslag plaatsgevonden en denkt men nu in termen van 'het zal opnieuw gebeuren en vindt ook weer plaats' (denk bijvoorbeeld aan Darfur). De mens is tot een dergelijk gruwelijk fenomeen in staat. Goed onderbouwd onderwijs is daarom noodzakelijk, want alhoewel je daarmee misschien het fenomeen niet direct kunt voorkomen, kunnen we het wel tijdig leren herkennen.' ■

Joke Noordstrand is hoofdredacteur van Kleio.

- Op de begeleidende website van *De Holocaust en andere genociden*, www.holocaustengenocide.nl, verschijnt binnenkort een lijst van de behandelde begrippen en kerndoelen van de diverse curricula. Over de nieuwe publicatie worden onderwijl lezingen voor docenten (opleiders) en docenten in opleiding gegeven op lerarenopleidingen en scholen. In Windesheim kwamen maar liefst 110 studenten op de bijeenkomst af en werd er enthousiast gediscussieerd.
- Mocht u geïnteresseerd zijn, mail dan met educatie@niod.knaw.nl. Op www.niod.nl is een overzicht te vinden van lezingen bij u in de omgeving. Ter gelegenheid van 'Holocaust Memorial Day' bestaat de mogelijkheid om op 18 januari gratis deel te nemen aan een programma op het NIOD. Voor inlichtingen en/of aanmelding mailt u naar bovenstaand adres.